

Vergaderjaar 2023–2024

24 587

Justitiële Inrichtingen

Nr. 929

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR RECHTSBESCHERMING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 2 februari 2024

De aanpak van ondermijnende criminaliteit in Nederland leidt ertoe dat er steeds meer zware criminelen instromen in detentie. Deze groep hoogrisico-gedetineerden beschikt over enorme macht en middelen en schuwt geen mogelijkheid om hun criminele praktijk vanuit detentie voort te zetten. Daarmee vormen zij ook tijdens detentie een grote dreiging voor de veiligheid van de samenleving en democratische rechtsorde. De aanpak «binnen de muren» moet passen bij de aanpak «buiten de muren» om zo voortgezet crimineel handelen in detentie tegen te gaan. De toenemende dreiging van buitenaf en het risico op voortgezet crimineel handelen in detentie vergen specifieke maatregelen. Voor het gevangeniswezen betekent dit dat de gevangenen en medewerkers beter toegerust moeten zijn op deze criminelen.

Sinds 2021 zijn hier flinke stappen op gezet. Zo zijn er Afdelingen Intensief Toezicht (AIT's) geopend, zijn de plaatsingsgronden voor het EBI-regime uitgebreid en zijn de videoruimtes in Justitieel Complex Vught eind 2023 in gebruik genomen. Het aantal risicovolle vervoersbewegingen wordt hierdoor beperkt. Ook zie ik het aanbieden van de aanpassing van de Penitentiaire beginselenwet aan uw Kamer als een belangrijke mijlpaal.¹

Zoals ik heb aangekondigd in de Voortgangsbrief Aanpak georganiseerde criminaliteit tijdens detentie en berechting van 26 mei jl. (Kamerstuk 29 911, nr. 418) is het aanpassen van het zogenaamde «detentielandschap» voor hoogrisico-gedetineerden een belangrijke volgende stap. Het doel van deze aanpassing is om te zorgen dat gebouwen, beveiliging en faciliteiten afdoende ingericht zijn, dat personeel adequaat is opgeleid en toegerust en dat er voldoende en geschikte regimes en afdelingen beschikbaar zijn. In deze brief informeer ik u over de stand van zaken hiervan.

¹ Kamerstukken II 2023/24, 36 372, nr. 2.

De komende maanden tref ik maatregelen in de huidige vier Afdelingen Intensief Toezicht (AIT's) om deze fysiek beter te beveiligen. Daarnaast maak ik aanvullende AIT-capaciteit in PI Sittard beschikbaar, zodat deze doelgroep nu en in de toekomst goed gehuisvest kan worden waarbij er voldoende spreidingsmogelijkheid gegarandeerd blijft. Het streven is uw Kamer voor de zomer een «landkaart» te presenteren van het beoogde nieuwe detentielandschap voor hoogrisico-gedetineerden.

Bij de nadere uitwerking van het detentielandschap zijn twee moties van uw Kamer betrokken, namelijk de motie van het lid Ellian voor een uniform beveiligings- en detentieregime voor de AIT² en de motie van het lid Ellian welke oproept om te onderzoeken of een aparte locatie voor de Extra Beveiligde Inrichting (EBI)-pluscategorie gevonden kan worden.³

Huidige detentielandschap

De Penitentiaire beginselenwet (PBW) kent vier beveiligingsniveaus die betrekking hebben op inrichtingen of afdelingen van penitentiaire inrichtingen (PI's):⁴

- Extra beveiligd
- Uitgebreid beveiligd
- Normaal beveiligd
- Beperkt beveiligd

DJI stelt bij eerste plaatsing het risicoprofiel van een gedetineerde vast en vervolgens wordt de gedetineerde op basis van het risicoprofiel geplaatst in een passende inrichting.

Op dit moment is er één inrichting van het niveau «extra beveiligd»: de Extra Beveiligde Inrichting in Vught. Gedetineerden worden in de EBI geplaatst bij actuele signalen van vluchtgevaar en/of bij een ernstige verdenking van voortgezet crimineel handelen, danwel gedetineerden die een maatschappelijk risico vormen voor de openbare orde of veiligheid van personen.⁵ Er komt een tweede EBI in het Justitieel Complex Vlissingen (JCV). Deze zal naar verwachting vanaf 2030 in gebruik worden genomen.

De afdeling voor beheersproblematische gedetineerden (BPG) en de terroristenafdeling (TA) kennen het beveiligingsniveau uitgebreid beveiligd.

Binnen de categorie «normaal beveiligd» zijn er 10 PI's aangemerkt als GVM-hoog. Dit houdt in dat gedetineerden met een vlucht- en/of maatschappelijk risico (GVM) met status «hoog» geplaatst kunnen worden in één van deze inrichtingen.⁶ Dit zijn inrichtingen met een normaal beveiligingsniveau, maar met extra veiligheidscomponenten zoals extra voorzieningen in spreekkamers. In deze inrichtingen worden zij extra gemonitord. Gedetineerden waarop vanuit veiligheidsperspectief extra toezicht wenselijk is, kunnen sinds 2020 geplaatst worden op een AIT.⁷ Deze afdelingen zijn kleinschaliger dan reguliere afdelingen. De AIT maakt

² Kamerstukken II 2022–2023, 36 200 VI, nr. 63

³ Kamerstukken II 2022–2023, 36 200 VI, nr. 64

⁴ PBW, artikel 13

⁵ Pbw, art. 6

⁶ In de GVM-lijst wordt onderscheid gemaakt tussen gedetineerden in de categorieën verhoogd, hoog en extreem. Voor gedetineerden in de categorie «verhoogd» geldt dat ze gemonitord moeten worden maar geplaatst kunnen worden in elke PI met een normaal beveiligingsniveau. Voor de categorie «hoog» geldt dat zij in een van de GVM-hoog PI's worden geplaatst. Voor de categorie «extreem» geldt dat plaatsing in de EBI aan de orde is.

⁷ In de nota naar aanleiding van het verslag bij de Wijziging van de Penitentiaire beginselenwet (Kamerstukken II 2022/2023, 36 372, nr. 2) staat per abuis aangegeven dat de AIT's reeds beschikken over het beveiligingsniveau »uitgebreid beveiligd«.

het mogelijk om hoogrisico-gedetineerden intensief te kunnen monitoren. Daarbij ligt de nadruk op het versterken van het toezicht, waaronder het beperken van de communicatiemogelijkheden met externen. Op dit moment zijn er vier AIT's in PI's: Krimpen aan den IJssel, Alphen aan den Rijn, Leeuwarden en Arnhem. Een vijfde AIT is gepland in Sittard en een zesde in Lelystad.⁸ Hoogrisico-gedetineerden komen logischerwijs niet in aanmerking voor inrichtingen die «beperkt beveiligd» zijn. De afgelopen periode heeft DJI gekeken naar de huidige inrichtingen en bestaande afdelingen met het bijbehorend beveiligingsniveau. Per beveiligingsniveau is geïnventariseerd welke organisatorische, personele, bouwkundige en technische maatregelen noodzakelijk zijn om ook in de toekomst weerbaar te zijn tegen ondermijning vanuit detentie. Met deze herijking van het detentielandschap worden de inrichtingen beter toegerust op de hoogrisico-doelgroepen. Dit draagt bij aan de beheersing van (toekomstige) risico's en het tegengaan van de dreiging bij de plaatsing van hoog-risico-gedetineerden.

Toekomstig detentielandschap

In het nieuwe detentielandschap blijven de huidige vier beveiligingsniveaus gehanteerd, maar verdwijnt de GVM-hoog, GVM-verhoogd en GVM-extreem status bij inrichtingen. Alleen in inrichtingen met het beveiligingsniveau uitgebreid beveiligd en extra beveiligd worden hoogrisico-gedetineerden geplaatst. In de overige inrichtingen worden geen hoogrisico-gedetineerden meer geplaatst. De belangrijkste reden hiervoor is de uitvoerbaarheid van intensief toezicht/monitoring en vermenging met reguliere en/of kwetsbare gedetineerden.

Extra beveiligd

Alleen de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in de PI Vught heeft de status extra beveiligingsniveau. Het JCV wordt ingericht als extra beveiligde inrichting, waarbij het JCV óók afdelingen zal hebben op lagere beveiligingsniveaus. Het JCV krijgt net als Vught een rechtbank voorziening. Met de hierboven genoemde extra veiligheidsmaatregelen zal voor zowel de EBI in Vught als de EBI in het JCV het meest strenge pakket aan organisatorische, personele, bouwkundige en technische ondersteunende voorzieningen worden gerealiseerd. Zoals aangegeven wordt ingebruikname van JCV verwacht in 2030.

Uitgebreid beveiligd

De belangrijkste aanpassing in het nieuwe detentielandschap betreft een aanscherping van het beveiligingsniveau «uitgebreid beveiligd».

DJI heeft in het kader van het verder bestrijden van voortgezet crimineel handelen tijdens detentie (VCHD) en de steeds groter wordende groep hoog-risico gedetineerden een toetsingskader Uitgebreid Beveiligde Inrichting (UBI) voor de AIT uitgewerkt. Dit is gebaseerd op onderzoek en is methodisch opgebouwd vanuit risicomanagement, om de risico's in het kader van VCHD verder te mitigeren. Daaruit is naar voren gekomen dat er hogere veiligheidseisen aan het UBI niveau moeten worden gesteld dan nu het geval is.

⁸ In aanvulling op de realisatie van een EBI in het JCV en een AIT in de PI Lelystad, wordt bij beide complexen ook de realisatie van een extra beveiligde zittingslocatie (EBZ) voorbereid. Ten behoeve van deze toekomstige EBZ-en heeft het onderzoeksbureau Andersson Elffers Felix (AEF) in opdracht van de Raad voor de rechtspraak onderzocht op welke manier de parkettaken in deze EBZ-en kan worden georganiseerd. De nadere uitwerking daarvan wordt door de Raad voor de rechtspraak en het Ministerie van JenV opgepakt.

Op de bestaande AIT locaties zijn, soms ingrijpende, fysieke maatregelen nodig om te voldoen aan dit niveau. Het is mijn ambitie dat in de toekomst alle AIT's aan dit beveiligingsniveau voldoen. Op dit moment wordt nader in beeld gebracht wat hiervoor nodig is.

Vooruitlopend hierop wordt in de vier bestaande AIT's geïnvesteerd in mitigerende (veiligheids-)maatregelen. Dit zijn maatregelen die de komende maanden genomen worden, vanuit veiligheidsoverwegingen wordt niet gewacht tot het totale plaatje gereed is. In totaal betreft dit € 10 mln aan incidentele investeringen.

(Delen van) inrichtingen met een uitgebreid beveiligingsniveau worden gekenmerkt door kleinschaligheid en beheersbaarheid: kleine leef afdelingen van circa 6 tot 8 cellen, alle dagprogramma-onderdelen op of nabij de leefafdeling, het scheiden van verkeersstromen van verschillende gebruikersgroepen en (technische) maatregelen om geluidsoverlast en -overdracht tegen te gaan.

DJI zal in 2024 onderzoeken wat dit nieuwe toetsingskader betekent voor de Terroristenafdeling en de afdeling voor beheers problematische gedetineerden.

Normaal beveiligd

De inrichtingen met een normaal beveiligingsniveau hebben een regulier detentieregime waarbij aandacht is voor een veilige tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf. In normaal beveiligde inrichtingen dient sprake te zijn van penitentiaire scherpste van medewerkers op de veilige tenuitvoerlegging. Alle PI's zijn sinds eind 2022 voorzien van dronedetectie. Aangezien deze techniek zich blijft ontwikkelen zal DJI daarop moeten blijven anticiperen. Iedere inrichting heeft een lokaal bureau inrichtingen en veiligheid en landelijk is er een overstijgend bureau inrichtingen en veiligheid. Deze locaties worden, in het kader van de orde en veiligheid, voorzien van de noodzakelijke ondersteunende technische voorzieningen.

Beperkt beveiligd

Voor het beveiligingsniveau «beperkt beveiligd» worden géén aanvullende voorzieningen gerealiseerd, gelet op de doelgroep verblijvend in deze inrichtingen/afdelingen.

Uitbreiding AIT capaciteit

Naast de verschillende beveiligingsniveaus heeft DJI ook gekeken naar de spreidingsmogelijkheden. Vanwege de veiligheidsrisico's die deze doelgroep met zich meebrengt is het zaak dat zij zoveel als mogelijk verspreid worden gedetineerd. De EBI in Vught kent een beperkte capaciteit. In combinatie met de huidige omvang van het aantal AIT-plekken is het nu nog mogelijk om de doelgroep voldoende te spreiden.

Het aantal hoogrisico-gedetineerden neemt echter toe. Dit leidt tot een extra behoefte aan capaciteit. In PI Sittard komt een vijfde AIT met 10 plekken. Deze AIT zal in 2024 operationeel worden. Ik heb besloten om bovenop de reeds geplande 10 plekken, extra AIT capaciteit te realiseren in PI Sittard met 7 extra plekken. Hiermee kan in de komende periode voldoende spreidingsmogelijkheid gegarandeerd blijven. In Sittard zullen de 17 AIT plekken direct aan het toetsingskader voor de uitgebreid beveiligde inrichting voldoen.

Financiële en uitvoeringsconsequenties

Zoals hierboven aangegeven worden er in de vier bestaande AIT's voor € 10 mln aan mitigerende maatregelen getroffen waarmee deze AIT's beter beveiligd worden. Deze maatregelen zullen komende zomer gereed zijn. De investeringskosten van de uitbreiding van de AIT-capaciteit in PI Sittard zijn begroot op € 15 mln. Ik pas de budgettaire gevolgen van de noodzakelijke veiligheidsmaatregelen en de extra capaciteit in binnen de bestaande DJI-begroting. Dit wordt verwerkt bij 1^e suppletoire begroting 2024. De beoogde capaciteit kan eind 2024 gereed zijn.

Het eerste kwartaal van 2024 wordt nader uitgewerkt wat nodig is om het nieuwe detentielandschap voor hoogrisico-gedetineerden verder te implementeren en alle AIT's op het ubi-niveau te brengen. Daarbij wordt bijvoorbeeld gekeken naar beschermende en veiligheidsmaatregelen voor medewerkers, de huidige functieprofielen, en de ontwikkeling en bijscholing van personeel. Ik streef ernaar om uw Kamer voor de zomer een «landkaart» te presenteren van het beoogde nieuwe detentielandschap voor hoogrisico-gedetineerden.

De Minister voor Rechtsbescherming,
F.M. Weerwind